

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

**з теми: «ЗАСОБИ САТИРИЧНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОСТІ У
ТВОРАХ ДЖ. ОРВЕЛЛА «КОЛГОСП ТВАРИН» ТА «1984»**

Виконала: магістрантка 2 курсу,
групи Ang1- M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська) за
освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)

Агригорій Наталія Сергіївна

Керівник: **Шаповал Ольга Григорівна,**
кандидат філологічних наук

Рецензент: **Рарицький Олег Анатолійович,**
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри історії української
літератури та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТОТАЛІТАРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОБ’ЄКТ ЗОБРАЖЕННЯ В ТВОРАХ ДЖ. ОРВЕЛЛА	7
1.1. Історико-культурний контекст творчості письменника.....	7
1.2. Жанрова своєрідність «Колгоспу тварин» як основа зображення тоталітарного суспільства.....	10
1.3. Інтерпретація дискурсу тоталітаризму в антиутопії «1984».....	33
Висновки до розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. САТИРА ЯК СВОЄРІДНЕ МИСТЕЦЬКЕ БАЧЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ	43
2.1. Сатирична алегорія на тоталітарне суспільство в «Колгоспі для тварин».....	43
2.2. Інтертекстуальність роману Дж. Орвелла «1984» як засіб посилення сатиричної спрямованості твору.....	50
2.3. Специфіка комізму «Newspeak» в романі.....	54
2.4. Творчість Орвелла на уроках зарубіжної літератури.....	62
Висновки до розділу.....	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТОК 1	92
ДОДАТОК 2	99

ВСТУП

У ХХ столітті певні дії людського роду, трагічні і жорстокі за своєю суттю, сприймаються комічно. У зв'язку з цим С.М. Хандельман зауважував: «Більшість того, що здійснює людство, не тільки забавно, але й повністю абсурдно. Велика кількість енергії, грошей, часу та інтересу витрачається на різну безглузду діяльність – війну, модернізацію зброї, вбивства, самогубства, створення нелюдських законів» [73, р. 29]. Вся ця діяльність набула ще не бачених масштабів, що часто приводило до сумних наслідків, але, хоча «наш вік трагічний», людство, за словами Д.Г. Лоуренса, відмовляється «сприймати його трагічно» [67, р. 163]. Тому протест проти «світу споживання та реклами» знаходить своє вираження, на думку американського історика культури С. Уоррена, «в постійном потоці сатири, пародії, моралізаторства» [84, р. XXVII]. Світ часто постає у кривому дзеркалі іронії та гротеску, суть дійсності втілюється за допомогою притчи, алегорії, міфу. Все це можна знайти в англійській соціально-філософській фантастиці та антиутопії ХХ ст. Д. Прінгл визначає творчість відомого англійського фантаста Д. Г. Балларда в цілому як «гігантську метафору сучасності, метафору, що допомагає говорити про найважливіші питання сучасності» [83, р. 61]. Це висловлювання можна віднести і до творчості Орвелла, в якій притча, алегорія, міф, з одного боку, іронія, гротеск, з іншого, стають важливими елементами, художніми прийомами і засобами сатиричного зображення дійсності.

Хоча в зарубіжному та вітчизняному літературознавстві існує широкий спектр підходів до оцінки творчості Орвелла, особливості сатири письменника не ставали предметом пильної уваги науковців, хоча частина критиків (Дж. Саймоне, В. Веджвуд, Г. Манн), називали роман «1984» сатирою на дійсність, а не пророкуванням чогось, вступаючи у полеміку з тими, хто разом з автором бачив у творі своєрідне попередження людству, схильному повторювати власні помилки.

Літературна спадщина Дж. Орвелла має складну долю. Ім'я письменника на довгі роки стає розмінною картою у політичному протистоянні двох систем.

На Заході, коли робились чергові спроби скомпрометувати ідеї соціалізму та комунізму, регулярно посилалися на Орвелла. В колишньому Радянському Союзі ім'я Орвелла згадувалось лише як пасквілянта, антикомуніста і т. п. Але, якщо на Заході Орвелл був давно канонізований як провидець, політичний мислитель, як художник він майже не досліджувався.

Творчість Дж. Орвелла й сьогодні залишається предметом активного вивчення. У монографіях, присвячених Дж. Орвеллу (Р. Ріс, Дж. Вудкок, Р. Уільямс, А. Звердлінг, К. Олдрід, Ю. Фельштинський, Г. Чернявський, К. Хитченс, Т. Хопкінсон та ін.), окреслені проблеми вивчення творчого доробку письменника, зокрема романістики, представлені її основні змістотвірні й формотвірні елементи. У зарубіжному літературознавстві існує декілька напрямів вивчення творчості Орвелла, серед яких:

- біографічний аналіз творчості Оруелла (Р. Ріс, Дж. Вудкок, М. Шелден);
- жанрова своєрідність творів письменника (Дж. Вудкок);
- аналіз його політичних поглядів та симпатій (А. Звердлінг, Р. Вільямс, К. Олдрід);
- дослідження діяльності Оруелла з релігійно-містичної точки зору (К. Смолл).

Існує і загальний негативний погляд на творчість письменника як автора невдалих творів (Т. Хопкінсон, Р. Вурхез).

В українській і російській критиці ім'я Дж. Орвелла почало з'являтися разом з першими публікаціями його творів у середині 80-х років. Спочатку статті у газетах та журналах носили інформаційний характер або були узагальненням цілої низки творів (стаття Р. Гальцевої та І. Роднянської [8]). Трохи пізніше виходять роботи В.Чаликової [59 – 63], О. Зверева [16], В. Мосіної [24; 25], В. Недошивіна [26], Є. Черткової [65], які стали певними етапами формування відношення до Орвелла як антиутопіста і які дали поштовх для більш повного вивчення творчості письменника. Ці роботи стимулювали появу цілої низки журнальних публікацій, але великих монографічних робіт про творчість письменника поки що не з'являлося. У

вітчизняному літературознавстві останніх років до літературної спадщини Орвелла звертаються Боднар О.І. [7], Кобута С. [19], Іконнікова М.В. [18] Ю. Жаданов [10 – 12], К. Шахова [1]. Найчастіше у цих наукових розвідках творчість Орвелла слугує ілюстративним матеріалом до проблем жанру, інтертекстуальності, філософсько-політичної проблематики літератури ХХ ст. тощо. Поза увагою залишаються художні особливості творчості англійського письменника, зокрема специфіка його сатири. Необхідність дослідити сатиричну складову творчого доробку Орвелла та зростання в останні десятиліття його популярності обумовлюють **актуальність** представленого дослідження.

Мета дослідження – визначити роль та значення засобів сатири для відображення дійсності у творах Дж. Орвелла «Колгосп тварин» та «1984».

Досягнення основної мети роботи вимагає постановки таких **завдань**:

- визначити історико-культурний контекст творчості письменника;
- розкрити особливості інтерпретації тоталітарного суспільства в творах Орвелла;
- звернути увагу на жанрову своєрідність творів;
- проаналізувати проблематику, систему образів та поетичні доміанти досліджуваних творів;
- виявити значення і роль алегорії в повісті «Колгосп для тварин»;
- охарактеризувати засоби створення сатиричної спрямованості роману «1984»;
- розробити систему вивчення творів Орвелла на уроках зарубіжної літератури.

Об'єкт дослідження – найвидатніші твори Дж. Орвелла: повість-казка «Колгосп тварин» і роман «1984».

Предмет дослідження – засоби сатиричного зображення дійсності в англійській соціально-філософській фантастиці та антиутопії ХХ ст.

Зважаючи на те, що дослідники творчості Орвелла лише фрагментарно звертаються до проблеми її сатиричної спрямованості, **наукову новизну** даного

дослідження можна визначити як спробу комплексного підходу до розгляду творів Орвелла як сатири на тоталітарне середовище.

Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні висновки сучасного літературознавства. Висунуті завдання обумовили поєднання історико-літературного і порівняльно-типологічного методів дослідження.

Практичне значення результатів дослідження обумовлюється його історико-літературною спрямованістю, прагненням усвідомити сучасний літературний процес. Матеріали наукової розвідки можуть бути використані як у загальних курсах лекцій з історії зарубіжної літератури ХХ століття, історії літератури Англії ХХ століття, так і у спеціальних курсах з англійської літератури ХХ століття, присвячених жанру антиутопії, категорії комічного, питанням поетики, проблемам традицій і новаторства, і у шкільній практиці

Апробація роботи була здійснена на студентській науковій конференції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 5 жовтня 2021 року та у публікації у Збірнику наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка:

Агригорій Н. Алгоритичність образів головних героїв у повісті-притчі Дж. Орвелла «Колгосп тварин». *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Випуск 14. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута». С. 45 – 48

Обсяг та структура дослідження. Робота складається з двох розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел. Її обсяг без списку використаних джерел становить 81 сторінок комп'ютерного набору. Додається список використаних джерел (85 позицій).

ВИСНОВКИ

Поява на початку ХХ століття тоталітарних режимів у Італії, Німеччині, Іспанії, СРСР активізувала інтерпретацію цього явища в літературі, культурі, філософії, політиці. Особливо активно почав розвиватися в літературі жанр антиутопії, в якій зображувалась абсурдність людського буття в тоталітарних системах. Серед кращих антиутопій початку ХХ століття виділяється роман Дж. Орвелла «1984», який стає знаковим твором цього жанру, а сам митець вважається засновником негативної утопії (дистопії) чи антиутопії, хоча у нього були попередники.

Орвелл чи не першим побачив лихо ХХ ст. – тоталітаризм – і розпочав непримиренну боротьбу з ним як у художній практиці, так і в житті. Його «Animal Farm» – не тільки конкретна хроніка утвердження сталінського режиму, а й повість-притча, спрямована проти тоталітаризму взагалі. Міфологізована, притчова, фантастична форма була обрана Орвеллом не даремно: він знав, що міф побивається міфом. «Неправдоподібна історія» стала оригінальним знаком антисталінізму і в більш широкому сенсі антитоталітаризму в англійській літературі. Можна сказати, що на матеріалі радянської дійсності певного періоду письменник вивів формулу, яка годиться для багатьох країн світу. Орвелл – творець універсальної формули тоталітаризму.

Найяскравіше проблема сутності тоталітаризму виражена у романі «1984». Роман Дж. Орвелла «1984» вважається одним із найвідоміших творів у жанрі антиутопії, який попереджає про загрозу тоталітаризму – форми політичного правління, яка має на меті придушення прав і свобод людини, встановлення одноосібної жорстокої диктатури, впровадження унітарної ідеології тощо. Більшість рис тоталітарного режиму, змальованого автором, було запозичено з його прообразів – Радянського Союзу в період сталінської диктатури і гітлерівської Німеччини. Дж. Орвелл створює в романі закрите суспільство, в якому зв'язок із зовнішнім світом суворо контролюється державою, а інформація про внутрішній світ приховується й фальсифікується,

що дозволяє письменнику викрити його тоталітарні риси, ізолювати таке суспільство в часі й просторі. Ізоляція відбувається шляхом фальсифікації історії, переривання культурних традицій, інформаційного відгородження суспільства від зовнішнього світу. У романі Дж. Орвелл осмислює тоталітаризм як «загальносвітове, глобалізаційно небезпечне, катастрофічне для майбутнього явище».

Творчість Джорджа Оруелла довгий час інтерпретувалась у нас як наклеп на радянську дійсність. Проте нікому з сучасних англійських письменників не вдалося з такою силою художньої переконливості показати зловісну безглуздість, математично виважений абсурд тоталітаризму, що своїм бездушним, мертвотним і брехливим раціоналізмом задушив людину. Ключові риси жанру антиутопії формують жанрово-стилістичні характеристики знакових творів Орвелла.

Орвелл – талановитий сатирик – володів даром узагальнення, переміщення конкретних явищ в універсальний ряд. В його арсеналі – алегорія, іронія, пародія, карикатура, гротеск, інакомовлення тощо.

Для твору «Колгосп для тварин» Орвелл обирає добре відому форму сатиричної казки про тварин. Англійський письменник, використовуючи міфологічну, казкову схему, вкладає в неї сучасний зміст, перетворюючи таким чином свою повість в алегорію. Зіткнення твариною спільноти з людськими проблемами є одним з частих прийомів комічного, який веде до іронічних висновків щодо природи людини.

Використання алегоричної форми, що прикрашена сміхом різних відтінків (хоча переважає саркастичний, безжальний), надає оповіді «Колгоспу для тварин» необхідної динаміки; порівняння людини з твариною відкриває простір для комічної гри, пародіювання, стилізації. Якщо весь твір – це пародія на радянську дійсність, то алегоричні образи персонажів асоціативно поєднуються з історичними постатями. В основі «Колгоспу тварин» лежить відомий казковий прийом пошивання в дурні. Особливої уваги заслуговує група іронічних епітетів, яка представлена словосполученнями, в

яких іронія загострюється до глибокого сарказму. У «Колгоспі тварин», як і у «1984», головним героєм виступає не людина, а держава. Тому видається неточним визначення А. Зверєва, який пропонує вважати «Колгосп тварин» «трагіфарсом». Перед нами «чорний» фарс, тобто фарс, у якому поряд з комічним наявні такі категорії естетики, як бридке, потворне. «Колгосп тварин» — це архетиповий твір, своєрідний еталон сатири. У романі-антиутопії «1984» письменник в гострій іронічній формі максимально «висміяв» та зобразив майбутнє суспільство як «апофеоз тоталітаризму». Орвелл вступає в творчий діалог із Зам'ятіним і, наслідуючи іронічну модальність висловлювань російського письменника, висміює партійний ідеал, авторитарний устрій тоталітарної держави, її монолітну однолику тотальну масу. Іронічний підтекст Зам'ятіна під час зіткнення з текстом Оруелла поглиблюється до сарказму, що дає змогу письменникові максимально реалістично передати всю атмосферу тоталітарного режиму. Інтертекстуальні функції ремінісценції, алюзії, творчого наслідування, впливу, пародіювання обмежуються іронією, парадоксом, сарказмом.

Дж. Орвелл за допомогою жанрово-стилістичних засобів виразності, таких як квазіномінації та утворення okazionalizmів на лексичному рівні, графонів – на графічному рівні, повторів – на синтаксичному рівні, водночас відображає своє приховане критичне ставлення до дійсності. Велика кількість нових слів, які Дж. Оруелл ввів у вживання, несуть сатиричний, викривальний початок. Неприємна, огидна «Newspeak» стає жахливою, це входить до завдання книжки. А місцями вона комічна. Комізм цих каліцтв Орвелл дуже добре розумів, коли знущався з комуністичних запозичень в англійській мові. Водночас він чітко витримувати міру комізму – щоб не вийшов фейлетон, адже насправді «1984» – це драматичний роман.

Актуальність творчості Дж Орвелла обумовила введення до шкільної програми повісті-притчі «Колгосп для тварин» та роману-антиутопії «1984», в яких розкривається механізми функціонування тоталітарних режимів і які попереджають про наслідки явищ, описаних письменником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська художня антиутопія у світовому контексті. *Література Англії. XX століття: Навч. посібник* / за ред. К. Шахової. Київ : Либідь, 1993. С. 46 – 71.
2. Арендт Х. Истоки тоталитаризма. Москва : ЦентрКом, 1996. URL: <http://www.klex.ru/g3d> (дата звернення 10.10.2021).
3. Баркли У. Толкование Евангелия от Луки. Вашингтон : Всемирный Союз Баптистов, 1984. 344 с
4. Басни Эзопа / Пер., ст. и коммент. М.Л. Гаспарова. Москва : Ладомир – Наука, 1993. 320 с.
5. Бикульчюс В.В. Поэтика философского романа: учебное пособ. Вильнюс : Издательско-редакционный совет МНО Литовский ССР, 1988. 71 с
6. Білько О.Л. Проблеми еволюції жанру антиутопії та його особливості в англійській літературі першої третини ХХ ст. *Іноземна філологія*. Вип. 105. Львів, 1993. С. 135 – 143.
7. Боднар О. Інтертекстуальність роману Дж. Оруелла «1984». *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2009. Вип. 7. С. 29 – 34.
8. Гальцева Р., Роднянская И. Помеха – человек: Опыт века в зеркале антиутопий. *Новый мир*. 1988. №12. С. 217 – 230.
9. Делез Ж. Представление Захер-Мазоха. *Захер-Мазох Л. Венера в мехах* / Пер. с нем. и франц. Москва : РИК «Культура», 1992. С. 191-313.
10. Жаданов Ю.А. Антиутопия Второй половины ХХ века: творческий поиск новых перспектив жанра. *Вісник СевНТУ*. Вип. 102: Філологія: зб. наук . пр. Севастополь : Вид -во СевНТУ. 2010. С. 26–31.
11. Жаданов Ю.А. Роман Дж. Оруелла “1984” в свете современных представлений об утопии и антиутопии. *Вісник Харківського державного університету*. Харків, 1997. № 388. С. 24–27.

12. Жаданов Ю.А. Роман Джорджа Оруелла «1984» у контексті антиутопії першої половини ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04. Дніпропетровськ, 1999. 18 с.
13. Жанр антиутопії в європейській літературі 20-40 років ХХ століття. Савченко З.В. *Світова література ХХ століття: тенденції розвитку*. Суми : Видавництво СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 41-64. URL: https://fisf.sspu.edu.ua/images/2021/rosmov/svitova_literatura_hh_stolittya_navchalniy_posibnik_eee92.pdf (дата звернення 10.09.2021).
14. Замятин Е. Мы. Москва : Эксмо, 2006. 603 с.
15. Зверев А.М. Между двух огней: Джордж Оруэлл и критика. *Современная художественная литература за рубежом*. Москва : Радуга, 1989. № 4. С. 16-22.
16. Зверев А.М. О Старшем брате и чреве кита: набросок к портрету Оруелла. *Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет: Пер. с англ./Сост. В. С. Муравьев; Предисл. А. М. Зверева; Коммент. В. А. Чаликовой*. Москва : Прогресс, 1989. С. 5-21.
17. Земская Е.А. Словообразование как деятельность. Москва : Наука, 1992. 220 с.
18. Іконнікова М.В. Особистість VS тоталітаризм у романі Дж. Орвелла «1984». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. 2009. Вип. 11. С. 622 – 625.
19. Кобута С. Художня реалізація концепту «ДЕРЖАВНА ЗРАДА» в романах Івана Багряного «Сад Гетсиманський» та Джорджа Орвелла «1984»: порівняльний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 27. С. 184 – 186.
20. Куницька І. Травматичний дискурс антиутопії (на матеріалі роману Дж. Орвелла «1984»). *Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транскультурні виміри*. Вип. 12. 2015. С. 341 – 353.

- 21.Лотман Ю. Текст у тексті. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* /за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2002. С. 581 – 595.
- 22.Медведев Р. Джордж Оруэлл и его книги. *Библиография.* 2004. № 2. С. 139 – 157.
- 23.Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. Изд. 2-е. Москва : «Восточная литература» РАН, 1995. 408 с.
- 24.Мосина В.Г. История «русского Оруэлла». Москва : ИЧП «Издательство Магистр», 1997. 80 с.
- 25.Мосина В.Г. Три главные книги Джорджа Оруэлла. Москва : ИЧП «Издательство Магистр», 1999. 216 с.
- 26.Недошивин В. Джорж Оруэлл беглец из лагеря победителей. *Иностранная литература.* 1990. № 3. С. 171 – 178.
- 27.Орвелл Дж. 1984 / переклад Віталія Данмера. 208 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2283> (дата звернення: 30.11.2019).
- 28.Орвелл Дж. 1984 : роман / з англ. пер. В. Шовкун. Київ : Вид-во Жупанського, 2015. 293 с.
- 29.Орвелл Дж. Кестлер А. Ніч ополудні. Скотоферма / Пер. з англ.: О. Дроздовський; Віталій Бендер. Київ : Заповіт. 272 с.
- 30.Орвелл Дж. Колгосп тварин / Переклад з англ.: Богдана Носенок. Харків : Фоліо, 2021. 160 с.
- 31.Орвелл Дж. Колгосп тварин / Переклад з англ.: В'ячеслав Стельмах. Київ : BookChef, 2021. 128 с.
- 32.Орвелл Дж. Колгосп тварин: Казка / з англ. мови переклав Іван Чернятинський (Ігор Шевченко). Мюнхен : Прометей, 1947. 91 с.
- 33.Орвелл Дж.: Хутір тварин. (вільний переклад Ірина Дибко, передмова Р. Кухара). Балтімор; Торонто : Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1984. 98 с.
- 34.Оруелл Дж. Скотохутір: казка / Переклад з рос.: Наталя Околітенко. *Вітчизна.* Київ, 1991. №1. С. 38 – 72.

35. Оруэлл Дж. Ферма «Рай для тварин»: небилиця / Переклад з англ.: Юрій Шевчук. *Всесвіт*. 1991. № 1. С. 75 – 112.
36. Оруэлл Дж. 1984: Книга для чтения на английском языке / комментарий и словарь Е. Г. Тигонен. Санкт-Петербург: КАРО, 2015. 384 с.
37. Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет. Москва : Прогресс, 1989. 377 с.
38. Оруэлл Дж. Англичане / Пер. с англ. Зараховича Ю. *Оруэлл Дж. Эссе, статьи, рецензии*. Пермь : Капик, 1992. Т.2. С. 197 – 235.
39. Оруэлл Дж. Артур Кестлер / Пер. с англ. Зверева А. *Оруэлл Дж. Эссе, статьи, рецензии*. Пермь : Капик, 1992. Т 2. С. 174 – 185.
40. Оруэлл Дж. Воспоминания книготорговца / Пер. с англ. Чаликовой В. *Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет*. Москва : Прогресс, 1989. С. 228 – 232.
41. Оруэлл Дж. Вспоминая войну в Испании / Пер. с англ. Зверева А. *Оруэлл Дж «1984» и эссе разных лет*. Москва : Прогресс, 1989. С 247 – 263.
42. Оруэлл Дж. Обаяние зверя. *Новое время*. Москва, 1991 № 31. С. 42 – 43
43. Оруэлл Дж. Письмо Г Струве от 17. 02. 1944 г. *Орвелл Дж. Скотный хутор (сказка)*. 3-е изд. Франкфурт-на-Майне : Посев, 1971. С. 117.
44. Оруэлл Дж. Почему я пишу/ Перевод: Мисюченко В.Ф. URL: http://orwell.ru/library/essays/wiw/russian/r_wiw (дата звернення 10.10.2021).
45. Оруэлл Дж. Привилегия духовных пастырей. Заметки о Сальвадоре Дали/ Пер. с англ. Мисюченко В. *Оруэлл Дж Эссе, статьи, рецензии*. Пермь: Капик, 1992. Т. 2. С. 186 – 196.
46. Оруэлл Дж. Присяжный забавник / Пер. с англ. Злобина Г. *Оруэлл Дж «1984» и эссе разных лет*. Москва : Прогресс, 1989. С 263 – 267.
47. Оруэлл Дж. Ферма животных. Неправдоподобная история / Пер. с англ. Щербак Г.Ю. Москва : Галактика – ИГМ, 1995. 198 с.
48. Промська А.С Дискурс тоталітаризму в інтерпретації В. Винниченка та Дж. Орвелла (на матеріалі романів «Слово за тобою, Сталіне!» та

- «1984»). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2017. Вип. 77. С. 192 – 198.
49. Русская литература XX века : прозаики, поэты, драматурги: биобиблиогр. слов.: в 3 т. / науч. ред. и сост. В.Н. Запевалов [и др.] ; под общ. ред. Н.Н. Скатова. Москва : ОЛМА-Пресс Инвест. Т. 2. 720 с.
50. Сосніна Т.В. *Метамовні особливості англomовного роману-антиутопії та відтворення їх у перекладі: дис ... кандидата філологічних наук:10.02.16. Одеса. 2019. 261 с.*
51. Сосніна Т. В. *Способи відтворення квазіреалій у перекладі роману Дж. Оруела «1984». Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 30. С. 308 – 312.
52. Третьяков В. Джордж Оруэлл или Николай Костомаров? *Московские новости*. 1988. 26.06. С. 16.
53. Фаст Г. *Литература и действительность / Пер. с англ. Топера П. Новый мир*. Москва, 1950. № 12. С. 213 – 239.
54. Фельштинский Ю. *Джордж Оруэлл (Эрик Блэр): Жизнь, труд, время*. Москва : Книжный клуб «Книговек», 2014. 592 с
55. Фромм Э. *Анатомия человеческой деструктивности / пер.; авт. вст. ст. П.С. Гуревич*. Москва : Республика, 1994. 447 с.
56. Хайек Ф. *Дорога к рабству / пер. с англ.* Москва : Нов. издат-во, 2005. 264 с.
57. Цьох Л.Й. *Антиутопія: модель жанру. Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Т. 3. С. 257 – 264.
58. Чаликова В. *Встреча с Джорджем Оруэллом. Антиутопии XX века*. Москва : Книжная палата, 1989. С 327 – 336.
59. Чаликова В. *Крик еретика: Антиутопия Е. Замятина «Мы». Вопросы философии*. 1991. № 1. С. 16 – 27.
60. Чаликова В. *Утопия и свобода*. Москва : Весть-ВИМО, 1994. 320 с.

61. Чаликова В. Утопический роман жанровые и автобиографические источники современных антиутопий и дистопий. *Чаликова В. Утопия и культура Эссе разных лет*. Москва: ИНИОН РАН, 1992. Т. 1. С 22 – 104.
62. Чаликова В. Утопия и утопическое мышление: антология зарубежн. лит. / Сост., общ. ред. и предисл. В. Чаликовой. Москва : Прогресс, 1991. 405 с.
63. Чаликова В. Философия свободы URL: www.orwell.ru/a_life/chalikova/russian/r_gofi (дата звернения 15.10.2021).
64. Чаликова В., Недошивин В. Неизвестный Оруэлл. Диалог. *Иностранная литература*. 1992. № 2. С. 215 – 225.
65. Черткова Е.Л. Специфика утопического сознания и проблема идеала. *Идеал, утопия и критическая рефлексия*. Москва : РОСПЭН, 1996. С. 156 – 187.
66. Честертон Г.К. Драконова бабушка / пер. с англ. Трауберг Н. *Честертон Г.К. Писатель в газете. Художественная публицистика*. Москва : Прогресс, 1984. С. 110 – 112.
67. Bradbury M. Possibilities. Essays on state of the novel. London : Oxford University Press , 1973. 312 p.
68. British and American utopian literature, 1516-1975: an annotated bibliography (A Reference publication in science fiction)/ annotated bibliography Lyman Tower Sargent. Boston : G. K. Hall, 1979. 342 p.
69. Brodie's Notes on George Orwell Animal Farm (Pan Study Aids) / Baker L.L. Wallingford : Published by Pan Books, 1990. 63 p.
70. Crick B. How the Essay Came to Be Written. *The Times Literary Supplement*. 1972. Sept. 15. №. 3680. P. 1039 – 1040.
71. Garrett J.C. Hope or disillusion. Three versions of Utopia: Nathaniel Hawthorne, Samuel Butler, George Orwell. Canterbury, 1984. 69 p.
72. Greene G. Animal Farm. *Orwell G. The Critical Heritage / Ed. by Meyers J.* Boston: Routledge a Kegan Paul, 1975. P. 195–196.

73. Handelman Stanley Myron. From the Sublime to the Ridiculous – the Religion of Humor. *Handbook of Humor research*. New York. etc. : Springer-Verl, 1983. V. 2. P. 23 – 31.
74. Hopkinson T. George Orwell. L. : Longmans, Green and Co., 1965. 36 p.
75. Lewis P. George Orwell: The Road to 1984. London : Heinemann / Quixote Press, 1981. 122 p.
76. Meyers J. The political allegory of animal farm. *Meyers J. A Reader's Guide to George Orwell*. London : Thames & Hudson, 1975. January 1. P. 130 – 143.
77. Orwell G. 1984. New York : Signet Classics, 2001. 268 p.
78. Orwell G. Animal Farm. New York : Harcourt, Brace and Company, 1946. 118 p.
79. Orwell G. Animal Farm: A Fairy Story. London : Secker & Warburg, 1945. 108 p.
80. Orwell G. Letter to F.A. Henson (extract) 16 06 1949. *The collected essays, journalism, and letters of George Orwell* / Ed.: Sonia Orwell, Ian Angus. New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1968. Vol. 4. P. 502.
81. Orwell G. The Freedom of the Press: Orwell's Proposed Preface to «Animal Farm». *The Times Literary Supplement*. 1972. Sept. 15. №. 3680. P. 1037–1039.
82. Orwell Sonia, Angus Ian. The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell. Volume 4. In Front of Your Nose. 1945–1950. Penguin Books, 1968. 631 p.
83. Pringle D. Earth is the alien planet: J. G. Ballard's four dimensional nightmare. San Bernardino (Cal.) : Borgo press, 1979. 64 p
84. Warren Susman. Culture as History. The transformation of American society in the twentieth century. New York : Pantheon Books, 1984. 352 p.
85. Woodcock George. The Crystal Spirit: A study of George Orwell. Little, Brown : Minerva Press. USA, 1966. 366 p.